

La pedra seca a les nostres comarques

Pinzellada d'un ric patrimoni que cal preservar

Les construccions en pedra seca constitueixen una riquesa i un patrimoni etnològic que s'hauria de preservar per tal de salvaguardar una part de la nostra història i del paisatge tradicional del nostre territori.

JOAQUIM MONTURIOL I SANÉS
I ELOI DOMÍNGUEZ I PORTABELLA > TEXT

El maig de l'any passat va tenir lloc, a les Preses, la VII Trobada d'Estudi per a la Preservació de la Pedra Seca als Països Catalans, i aquest any s'ha publicat un volum monogràfic amb les actes de la Trobada gràcies a la col·laboració entre el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca i l'Ajuntament de les Preses. Aquesta trobada biennal es va celebrar, per primera vegada, a la Garrotxa, i va servir per obtenir una visió actual de les accions realitzades als territoris de parla catalana per preservar les construccions fetes amb pedra seca. Cal dir que aquest riquíssim i ancestral sistema constructiu esdevé un autèntic patrimoni arquitectònic i cultural que entre tots tenim l'obligació de preservar.

El progressiu abandonament de les zones rurals i dels sistemes tradicionals d'explotació de la terra han comportat, a la vegada, l'abandonament i la destrucció d'una part important d'aquestes construccions fe-

tes amb pedra seca: parets, escales, barraques, bufadors, abeuradors, amagatalls, baixants, clapers, esponges, fites, marges... Una llarguíssima llista de construccions que han modelat el paisatge per poder-lo aprofitar per al cultiu, la pastura, etc. A poc a poc, la vegetació ha anat cobrint, esbotzant o esborrant l'obra d'uns arquitectes sense carrera que havia perdurat durant segles. La mà descontrolada de l'home actual també ha estat una de les que més ha contribuït a aquesta destrucció, de vegades de manera irreversible.

A poc a poc, la vegetació ha anat cobrint, esbotzant o esborrant l'obra d'uns arquitectes sense carrera que havia perdurat durant segles

SANTI PLANÀ.

>> Barraca en una de les artigues del Bosc de Tosca, a les Preses.

Aquest sistema constructiu consistent a apilar les pedres unes damunt les altres sense cap tipus de material d'unió és dels més antics i naturals que es coneixen, utilitzat ja en època prehistòrica. El trobem al llarg dels segles i arreu del món. Ara bé, és cert que hi ha determinades zones on, per les característiques orogràfiques, les construccions amb pedra seca són més abundants que en d'altres. A les comarques de Girona, trobem diversos punts on hi ha profusió de construccions de pedra seca. Si bé la trobem arreu, fins i tot a

>> *Barraca d'en Garrigàs,
a Vilajuïga, després de la
seva restauració.*

la plana, cal destacar alguns espais que en concentren més quantitat per quilòmetre quadrat.

Darrerament, gràcies a l'interès d'entitats diverses i a la pressió popular, en alguns municipis s'han anat realitzant diverses intervencions encaminades a protegir, recuperar i difondre aquest patrimoni. En alguns casos s'han fet intervencions puntuals de recuperació o preservació. En d'altres, s'ha treballat per incloure la protecció d'aquest patrimoni en els respectius plans urbanístics o bé declarant-los Bé Cultural d'Interès Local.

El Parc de Pedra Tosca

Un dels espais naturals amb un tipus de construcció amb pedra seca únics al nostre país és, precisament, el Bosc de Tosca. Aquest espai, que abraça una part dels municipis de les Preses i d'Olot, i que es troba dins el Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, presenta una important quantitat de construccions amb pedra seca. Ara bé, la característica que el fa especial és que

es tracta de material d'origen volcànic, especialment pedra tosca i basalt. Com sempre, fins a finals del segle xx, l'home ha utilitzat el material que ha tingut més a mà. La voluntat d'aprofitar per al conreu un terreny absolutament erm i ple de roques volcàniques, fruit del modelatge que havien deixat, fa milers d'anys, els corrents de lava dels volcans garrotxins —principalment del volcà de Puig Jordà— va fer que s'artiguessin petites parcel·les del territori delimitant-les amb les mateixes pedres que calia treure del terreny destinat al petit con-

reu. El resultat del treball pacient dels petits pagesos al llarg dels segles és un mosaic espectacular amb quilòmetres i quilòmetres de construccions fetes amb pedra volcànica. Si bé una part fou destruïda amb el creixement urbanístic dels dos municipis, encara en podem observar un percentatge molt important i amb un recorregut senyalitzat, i avui obert al públic, amb el nom de Parc de Pedra Tosca. Aquesta iniciativa ha esdevingut un reclam turístic importantíssim per als municipis de les Preses i d'Olot.

Altres intervencions recents a les nostres comarques són les que han tingut lloc a municipis com Vilajuïga i Biure (Alt Empordà), Torroella (Baix Empordà) o Vallfogona (Ripollès). La voluntat d'alguns ajuntaments ha estat preservar aquest patrimoni i vetllar per la seva recuperació i tractar-lo com un element de reclam turístic i cultural, i no pas com un element que fa nosa o que tenim oblidat i que es va degradant per moments.

En aquest sentit, una bona iniciativa ha estat la de l'Ajuntament de Vilajuïga,

El resultat del treball pacient dels petits pagesos al llarg dels segles és un mosaic espectacular amb quilòmetres de construccions fetes amb pedra volcànica

SANTI PLANÀ.

que ha creat el Parc Agrícola i de Pedra Seca de Comes Tortes, i que ha sumat la iniciativa pública amb la col·laboració privada, la qual ha cedit una part dels terrenys que s'han recuperat per a l'agricultura, la ramaderia i el gaudi turístic en general. Això ha comportat recuperar quatre quilòmetres de camins, parets de feixa o travessera, dòlmens i barraques diverses de pedra seca. Però, de manera molt especial, ha comportat la neteja d'un territori que corria perill permanent d'incendi i la recuperació i restauració. És una manera diferent de recuperar un paisatge i un patrimoni ancestral per a la producció agrícola i ramadera i per al gaudi del poble i reclamar de visitants d'arreu.

Molts altres ajuntaments de la mateixa comarca han fet petites intervencions de diversa mena, si bé encara cal una conscienciació molt més important per adonar-se de la importància i, sobretot, del potencial turístic que pot tenir aquest patrimoni, tan abundant a l'Empordà, en un futur proper. Un dels municipis amb més metres lineals de paret seca, de clapers (clopers) o de barraques és Cadaqués, una vila

>> Barraca derruïda en primer terme i altres barraques i clopers a la zona de Punta Prima de Cadaqués.

que fins avui només s'ha centrat a difondre la bellesa marítima i costanera però que té, en la pedra seca, una mina per descobrir i, sobretot, per recuperar abans que sigui massa tard. Pot ser una eina sostenible per atraure un turisme cultural molt respectuós amb el territori i disposat a conèixer la història d'un poble molt arrelat al seu mar i al seu rocós territori que, seguint la tradició del nós amb nós, havia sabut aprofitar fins a l'últim pam de terra per plantar un cep.

Potser l'interès per l'agricultura ecològica i pels productes de qualitat contribuirà, en part, a la recuperació de vinyes i olivars i, de manera indirecta, de les construccions de pedra seca.

Pel que fa a les comarques de muntanya podem esmentar els esforços re-

alitzats al petit municipi de Vallfogona del Ripollès, amb només 230 habitants, que ha volgut recuperar camins, parets seques o, fins i tot, la Teuleria del Pinetar de l'Obra. En aquesta tasca van participar gran part dels veïns del poble, conscients que no només contribuïen a dotar el poble d'un nou focus d'interès cultural i natural sinó, sobretot, conscients que així col·laboraven a mantenir viva la memòria de la seva història i la ingent tasca realitzada pels seus avantpassats.

En el futur proper ens caldrà seguir treballant per reclamar i vetllar per la protecció d'aquestes construccions que han modelat el nostre paisatge durant tants segles i que han estat una manera sostenible d'aprofitar la terra.

**Joaquim Monturiol i Sanés
i Eloi Domínguez i Portabella**
són filòlegs.

Per saber-ne més:

<http://wikipedra.catpaisatge.net>

Un dels municipis amb més metres lineals de paret seca, de clapers (clopers) o de barraques és Cadaqués